

ANTROJI DALIS

MOKSLAS, MENAS, LITERATŪRA

Saturday supplement

1989 m. sausio mėn. 7 d. / January 7, 1989

Nr. 4(1)

KERTINĖ PARAŠTĖ

Lenino atsakomybė ir Lietuva

Baisusis Stalinas „deformavo“ šviesųjį Lenina, bet dabar, gerojo Gorbačiovo dėka, sugrįšime prie lenininių ištakų ir viskas bus gerai. Šią formulę, kaip šventą tiesą, Lietuvoje be atvangos kartoją ne tik oficialioji spauda, bet ir kai kurie nepriklausomai galvojančios žmonės. Rusų rašytojai ir intelektualai šiuo atžvilgiu yra pralenkę lietuvius — jie jau metė iššūkį Lenino mitui ir pradėjo ieškoti jo tikrojo veido, paslėpto už tobulybės ikonos. Rusijos Federacinės respublikos rašytojų sąjungos organas „Oktiabr“ praėjusią vasarą pranešė, kad šiais metais pradės dalimis spausdinti Vasilijaus Grossmano „žurnalistinį romaną“ „Viskas srūva“ (Visio tečiot), kuriame tvirtinama, kad Leninas buvo atsakingas už sovietinės santvarkos nusikaltimus.

Kol Maskvos spaudoje pasirodys pirmieji Grossmano knygos skyreliai ir kol — gal tiksliai tolimoje ateityje — ji bus išversta į lietuvių kalbą, kviečiame susipažinti su kai kuriais šio 1964 metais mirusio rašytojo komentais apie Lenina.

Anot Grossmano, Leninas „iš pagrindų sutriuškino Rusijos būvį“, bet „pats buvo Rusijos istorijos auka. Jis išsaugojo ryšį tarp pažangos ir vergijos, kuris per jos visą istoriją buvo Rusijos praeikimu. Vieninteliai tikri revoliucionieriai yra tie, kurie stengiasi sugriauti tuos senosios Rusijos pamatus“.

Knygos „Viskas srūva“ autorius pabrėžia Lenino charakterio sudėtingumą: šis kuklus intelektualas, nesiekęs galybės sau pačiam, politinėje veikloje buvo grubiai primityvus, negailestin-

gas, nepaprastai ambicingas, dogmatiskas. Toje pačioje krūtinėje: didžiausias žiaurumas, panieka laisvei ir — sugebėjimas tyrai jaunatviškai džiaugtis gražia muzika ar knyga. „Kaip tragiška, kad žmogus, kuris taip mylėjo Tolstojų ir Beethovena, dalyvavo valstiečių ir darbininkų pavergime ir paverė žymius kultūrinius liokajais“.

„Lenino tragedija“, primena Grossmanas, „buvo daugiau negu Rusijos tragedija — tai buvo pasaulio tragedija. Ar savo paties sukeltos revoliucijos valandą Leninas galėjo numatyti, kad ne Rusija eis socialistinės Europos pėdomis, bet kad... rusiška vergija išsiplės anapus Rusijos ir taps fakte, kuris nušviest naujus kelus visai žmonijai? Ta liepsna Rytuose pastebėjo ir suprato Europos nacionalistinių revoliucinių sąjūdžių skelbėjai. Pirmiausia italai, o paskui vokiečiai saivaip išvystė nacionalinio socializmo sąvoką. Liepsna plito toliau — į Aziją, į Afriką. Paašikėjo, kad tautos ir valstybės gali siekti galybės, paneigdamos laisvę. Aišku, tai nebuvo maistas sveikiems organizmams. Tai buvo narkotikas nevykeliams, ligoniams, silpnuoliams, atsilikėliams, pavergtiesiems“.

„Toksai buvo istorijos piktas likimas“, rašo Grossmanas: „Lenino netolerancija, stiprybė, kietas nusistatymas prieš tuos, kurie jam nepatiko, jo panieka laisvei, jo tikėjimo fanatiškumas, jo negailestingumas savo priešams — visa tai, kas padėjo jam pasiekti pergale — buvo iškalta tūkstantmečio rusų baudžios ir rusų nelaisvės žaidro gilumoje“. O patrauklieji jo asmenybės

Partizanų karo problemos teorijoje ir istorijoje

Kęstučio K. Girniaus
„Partizanų kovos Lietuvoje“

VYTAUTAS VARDYS

Kęstutis K. Girnius. *Partizanų kovos Lietuvoje*. Chicago: I laisvės fondas lietuviškai kultūrai ugdyti. 1987. Papildomas leidimas 1988. Spausdino „Draugo“ spaustuve. 422 psl. Kaina — 10 dol. Gaunama pas leidėjus, pas platintojus ir „Drauge“.

Penktasis 20-to amžiaus dešimtmetis (1940-1950) yra turbūt pats kruviniausias ir herojiškiausias visoje Lietuvos istorijoje. Stalino ir Hitlerio okupacijos pareikalavo šimtų tūkstančių aukų. Per tą laikotarpį demografiškai Lietuva buvo tiek nuniokiota, kad net dvidešimtmečiui praėjus, 1959 metais, Lietuvos gyventojų skaičius buvo mažiau kaip 5,8% mažesnis nei okupacijoms prasidedant. Nežmoniška Stalino, o vėliau Hitlerio priepaūda

bruožai, kurie apžavėjo tiek milijonų, buvo neesminiai ir nieko nereikšė.

„Ko gali Rusija tikėtis“, klausia Vasilijus Grossmanas, „jei net jos didžiausi pranašai nežiūri skirtumo tarp laisvės ir vergijos? Ko gali Rusija tikėtis, jei Leninas, kuris ją daugiausia pakeitė, nesunaikino, bet sustiprino ryšį tarp Rusijos pažangos ir vergijos?“

Nų Grossmano klausimą galima nukreipti ir į Lietuvą. Ko gali tikėtis Lietuva, jei ji savo viltis ir likimą susies su baudžios ir nelaisvės žaidre iškaltomis idėjomis? Ar, užuot dėjo viltis į leninizmą, lietuviai neturėtų įsiklausyti į 1988 m. rugpjūčio 23 d. masiniame mitinge pasakytus Sigitos Gedos žodžius: „...bet Lietuva jau atbudo. Keliasi ir pasikels nauja, visiškai neregėta, didelė, galbūt tik sapnuota... Ji pati, ramiai ir išmintingai pamąčiusi, žinos ką toliau daryti, su kuo, kur ir kaip šiame pasaulyje keliauti. Patikėkime tuo visi ir kiekvienas“.

jp

iššaukė ir energingą rezistenciją, kurioje vienu ar kitu metu, trumpiau ar ilgiau — ir daugiausia su ginklu rankoje — dalyvavo apie 200,000 kovotojų.

Literatūra apie šį laikotarpį tačiau nėra gausi. Apie masines deportacijas, be dar 1941-42 metais paskelbtų straipsnių ir vėliau įtrauktų bostoniškėje *Lietuvių enciklopedijoje*, iševijoje turime Elenos Juciūtės, Barboros Arminienės ir kitų tremtinių bei kalinių atsiminimus, taip pat kun. Juozo Prunskio paveikslinės dokumentacijos leidinį. Kol kas nėra darbų nei apie Stalino metų Lietuvą, nei apie nacių valdymą. Nors apie hitlerinį periodą studija jau rašoma.

Panašiai yra ir su herojinės, rezistencinės to laikotarpio Lietuvos studijomis. Yra atsiminimų, pvz., sudėtinė Algirdo Vokietaičio ir kt. knyga apie rezistencijos veiklą vokiečių okupacijos metais, yra straipsnių, bet tik vienas didesnis apimties studijinis darbas — tai prof. Juozo Brazaičio *Vienų vieni* (1964).

Vienas pačių svarbiausių šio laikotarpio įvykių yra partizanų karas 1944-1952 metais. Čia irgi iševijos lietuviškoji literatūra nedidelė. Be prof. Juozo Brazaičio darbų (*Vienų vieni* ir labai išsamus straipsnis *Lietuvių enciklopedijos* 22-rame tome), straipsnių serija, pasiremdamas jam prieinama partizanų spauda ir asmeninio darbo patirtimi, yra parašęs prof. Stasys Žymantas. Vertingiausias tekstas — atsiminimai apie partizanų kasdieną ir rūpesčius yra, žinoma, Juozo Lukšos-Daumanto *Partizanai*, sušilaukęs jau trijų leidimų. Tai originalus partizanų veikėjo dokumentas. Lietuvoje partizanų karo motyvai ir problemos atsišvietė ypač grožinėje literatūroje. Vertingiausias Lietuvoje pasirodęs leidinys to meto įvykių studijai buvo propagandistika suvyniotu *Archyvinių dokumentų: faktai kaltina* serija, surinkta iš atrinktų, tardomies partizanams priskiriamų tardymo pareiškimų ištraukų. Archyvuose tokių tardymo pareiškimų yra ir iš 1863 metų sukilimo laikų. Daugiausia iš šios serijos Vladas Ramojus išsunkė medžiagą gyvai parašytai reportažinei knygai apie partizanų heroizmą (*Kritisieji už laisvę*, 1969).

Archyvinių dokumentų: faktai kaltina serija bei keletas kitų Vilniuje apdorotų leidinių 1960 metų pradžioje, taip pat pabėgėlių kalinių pasirodymas Vakaruose Chruščiovo laikotarpiu, surištas ir su tam tikra žurnalistine laisve, davė naujos medžiagos, tuomi pastumdami partizanų karo studijas anglų kalba. Šių eilučių autorius straipsnis pasirodė *Slavic Review* žurnale 1963 metais (vėliau perspausdintas knygoje *Lithuania under the Soviets*). K. V. Tauras parašė nedidelę knygutę *Guerilla Warfare on the Amber Coast* (1962). Dr. Tomo Remeikio straipsnis pasirodė *Lituanian* žurnale (1962), vėliau kaip knygos skyrius tome, pavadintame *Oppo-*

Kęstutis K. Girnius

sition to Soviet Rule in Lithuania (1980). Išėjo angliškas Daumanto knygos vertimas (1975). Vėliau, naudodamiesi jau anglų kalba spausdintomis studijomis, partizanų karą ėmė išsamiau minėti JAV istorikai ir sovietologai, pvz., Frederick N. Smith, Charles Miser, Alex Alexiev. Pasirodė partizanų kovų laikotarpis ir grožinė anglų kalba literatūroje. Tai Efraim Sevela *Truth is for Strangers* (1976).

1987 metais lietuviškosios partizanų karo studijos praturtėjo jau ne tik straipsniu, bet knyga. Tai dr. Kęstučio Girniaus *Partizanų kovos Lietuvoje*. Darbą parašyti autorių paskatino I Laisvės fondas lietuviškai kultūrai ugdyti (pirmininkas dr. Kazys Ambrozaitis, reikalų vedėjas Alfonsas Pargauskas). Fondas veiklą ir išleido. Knyga rodo autorių labai gerai susipažinusi su naujausia partizanų karo laikotarpį liečiančia literatūra, išleista Lietuvoje po *Archyvinių dokumentų* pasirodymo. Jam taip pat buvo prieinama kai kuri Vakaruose esanti archyvinė medžiaga. Dirbdamas „Laisvosios Europos“ radijo lietuviškajame skyriuje, jisai keletą metų taipgi turėjo gerą progą sekti Lietuvoje išeinančią periodiką. Knygos turtingumas statistinėmis tabelėmis ir iš įvairių šaltinių surinktais fakti-

niais duomenimis apie to meto Lietuvos gyvenimą paliudija ne tik autoriaus kruopštumą, bet ir knygos mokslinę vertę.

Nors gerai organizuota, Girniaus knyga nėra ir nepretenduoja į pilną partizanų karo aprašymą ir analizę. Tam būtų reikalingi visi Lietuvoje kur nors slepiami (valdžios ir buvusių partizanų archyviniai duomenys, todėl tokios analizės kurį laiką dar neturėsime. Autoriui labiau rūpėjo atsakymai į specifinius klausimus, kurių tarpe išsiskiria šie: kodėl lietuviškasis jaunimas jungėsi į partizaninę kovą, ar partizanų karas buvo „klasių kova“, ar pilietinis karas, ar galima partizanus tapatinti su teroristais, ar kolektyvizacija turėjo ką bendro su partizanų karo malšinimu, kokia buvo partizanų elgesio moralė ir ar ji pateisinama. Keliuose skyriuose (5-9) autorius aprašo partizanų organizaciją, spaudą, veiklą, kasdieną, rezistencijos rūšis ir santykius su užsieniu, bet, kaip jis pats įžangoje sako, jam artiemesni teoriniai klausimai. Jų tarpe partizanų motyvacijos analizė (3-čią skyrių) jis laiko knygos teoretine „šerdimi“.

Tokį prie temos priėjimą, spėjimą, sąlygojo autoriaus mokslinio pasirodymo pobūdis. Kęstutis Girnius yra filosofas, filosofijos dak-

taratą įsigijęs Chicagos universitete (University of Chicago) ir daugiausia mokslinio pobūdžio straipsnius rašęs filosofinėmis, etinėmis, teoretinėmis temomis. *Partizanų kovos Lietuvoje* yra svarstymų knyga, kurioje sveriamos ir lyginamos įvairios pažiūros, interpretacijos, faktai ir, žinoma, polemizuojama su sovietų autoriais. Girnius šaltinius vertina su prideramu kritiškumu.

Šitoks gerokai teoretinis, refleksyvus priėjimas prie problemos daro knygos skaitymą tarpais nelengvą, reikalaujantį atidaus dėmesio. Tačiau autorius tuo būdu išvengia bendrybių ar „epitetinio“ rašymo stiliaus. Mėgsta autorius ir „priedus“, tiesiogiai neturinčius ryšio su tema, pvz., apie Lietuvos socialinę sąrangą ar „buožių“ sampratą pokario metais. Tuose prieduose jis ginčijasi su tarybiniais istorikais, lygindamas įvairius statistinius duomenis. Žodžiu, knygoje sukaupta labai daug medžiagos ne tik apie partizanus, bet ir apie kitas to laikotarpio grupes ir įvykius. Knygos vientisumui būtų gal buvę geriau, jei autorius būtų nušvietęs ir išanalizavęs bendrą politinę, ekonominę ir kt. stalinistinės Lietuvos situaciją, kurioje gimė ir kovojo partizanai, į tą analizę sutelkdamas savo „priedų“ medžiagą arba tą medžiagą įjungdamas, kur tinka, į knygoje suplanuotus skyrius.

Girnius pradeda knygą literatūros ir šaltinių apžvalga ir toliau svarsto, kokias karų — pasipriešinimo klasifikacijai reikia priskirti partizanų karą Lietuvoje. Vadovaudamasis Roger Crozier pasipriešinimo kovų klasifikacija (terorizmas, partizanų karas, reguliarus karas), jisai nurodo, sutikdamas su Crozier kritiku Thomas Perry Thornton, kad teroristas vartojamas „visuose trijuose etapuose“. Pagal Girnių, Lietuvos partizanų kovos esančios apibūdinamos kaip: „(1) veiksmas prieš teroristiną sąjūdį, (2) klasių kova kaime, (3) pilietinis karas, (4) ginkluotas pasipriešinimas okupantui“ (p. 42). Girnius atmeta tris pirmąsias interpretacijas. Partizanai nebuvo teroristai — taip tvirtinti neleidžia partizanų taktikos skirtumai nuo teroristų (p. 52). Tarp anksčiau apie partizanų kovas rašiusių autorių Vakaruose niekas to nėra tvirtinęs. Dr. Tomas Remeikis, tiesa, bandė aiškinti partizanų individualinę motyvaciją Ted Robert Gurr reliatyvaus netekimo („relative deprivation“) teorijos pagalba. Toji teorija siekia išaiškinti smurtinio pasipriešinimo priežastis, visų pirma terorizmą. Girnius apilenkia su Remeikiu, nesiginčydamas ir su Gurr. Girniaus (Nukelta į 2 psl.)

Mūsų rašytojai su svečiais iš Lietuvos — poetu Sigitu Geda, susitikę Čiurlionio galerijoje, Chicagoje, Eleonoros Marčiulionienės parodos metu 1988 m. rugpjūčio mėn. 16 d. Iš kairės: poetas Kazys Bradūnas, poetas Eglė Juodvalkė, poetas ir vertėjas Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis, poetė Liūnė Suteina, poetas Sigitas Geda, rašytoja Nijolė Jankutė-Užubalienė, poetė Julija Švabaitė ir rašytojas Jurgis Jankus.

Nuotrauka Jono Tamulaičio

Šiame numeryje:

Lenino mitas ir Rusijos istorija • Kęstučio K. Girniaus knyga „Partizanų kovos Lietuvoje“ • Italo Calvino romanas „Perskeltas vikontas“ • T. S. Eliot „Magų kelionė“ • Naujos knygos • Jolitos Kavaliūnaitės humoreska • Alabamos Šekspyro festivalio gera pradžia

Alegorija groteskiškoje fantazijoje

Perskeltas žmogus, gėris ir blogis
Italo Calvino romane „Perskeltas vikontas“

PETRAS MELNIKAS

Groteskas, drąsios komiškos situacijos ir fantazija mėgiamos liaudies pasakose ir yra liaudies pasakorių tradicija. Moderniais laikais jas pamėgo kai kurie rašytojai ir išplėdami įvedė šį elementą ir į romanus. Nuo anglų rašytojo Jonathan Swift *Gulliverio kelionių* (1726) praėjo daug laiko, bet netrūksta rašytojų, dar tęsiančių šią manierą (Julius Kaupas, Kurt Vonnegut, Italo Calvino), kurie daugiau ar mažiau yra šioje tradicijoje.

Italijoje pagarsėjęs Italo Calvino romanas *Laipiojantis baronas* (1967) yra iš tos tradicijos. Tai istorija vaiko, Cosimo Piovasco, Rondo barono, kuris, išlipęs į medį, nutaria daugiau nenulipti žemėn. Jis laipioja, kovoja, studiuoja ir mylisi, kol jo nepagrobia kalnietė (mongolfiera). Veiksmas čia fantastiškas, vyksta 18 šimtmečio gale, kuris yra pilnas istorinių ir kultūrinių suirčių ir baigiasi Prancūzų revoliucija, Napoleono karais bei Restauracija. Čia – plėšikai, piratai, jėzuitai, masonai, damos, sankulotai, kazokai ir Napoleonas.

Romane groteskiškas žaidimas, laisva intriga, avantiūros, bet ir skaidri gamtos vizija bei melancholiškas grožis, kada lyg rašoma „rimčiau“.

* * *

Stipresnė alegorija jaučiama autoriaus trumpesniame romane *Perskeltas vikontas* (1952). Jame, kariaujant Austrijai su Turkija, vikontas Medardo di Terralba turkų patrankos yra sužeidžiamas į krūtinę ir grįžta į namus perskeltas pusiau, tik viena jo pusė. Šita baisia romano pradžia prasideda keista pasaka – legenda, tarsi baletas, kuriame aplink vikontą juda ir kenčia jo kairiai (kaimiečiai, hugenotų grupelė, būrelis raupsuotųjų, užklydęs anglų keliautojas daktaras Trelawny, kaimiečiukė Pamela), daugiau „perskelti“, kaip jis pats.

Tai vykusi fantazija, verta karštos Calvino plunksnos, jo atradimų. Tai mįslinga alegorija apie žmogaus būti, gal ir šių dienų žmogų, visuomet diskriminuojamą, „sužeistą“, negalintį pasiekti integralumo ir savo pilnaties. Calvino atradimai ir alegorija yra atviri įvairiausioms interpretacijoms, kuriomis galima kartu gėrėtis skaitant.

Romanas įdomus. Jaunas vaikinąs jam pasakoją apie savo dėdę, kurį po karo su turkais atveža į pilį neštuvuose. Pusė jo kūno nuplėsta, bet dėdė atsikelia ir prisidengęs apsiaustu, slubuo-damas, įeina kaip Donkichotas į menę. Po kurio laiko šėlsta, užlipa šiaip taip ant arklio, degina savo kaimų trobeles, net savo pilies bokštą, kurį gėsinant auklė apdega veidą. Tapes žiaurus, karia nusikaltėlius ant staliaus Petrauknolio padarytų įmantrių kartuvių, bijo kieta-sprandžių hugenotų, išvaro seną vaikų auklę pas raupsuotuosius, nes jos veidas, apdegęs gėsinant pilies gaisrą, atrodo kaip raupsuotas. Jis šneka ir neliečia tik iš keliautojo Cook laivo išmesto anglo daktaro Trelawny. O pamatęs gražią piemenaitę Pamela, nutaria įsimylėti. (Nutaria, nes blogas žmogus nemoka mylėti.)

Tuo tarpu kita atplėšta jo kūno dalis klajoklių yra randama karo lauke, Bohemijoje. Paslaptį žolėm gydoma ir slaugoma, ji išgyja. Ši jo dalis yra Geroji vikonto pusė ir ji grįžta taip pat namo. Neįleista į pilį, šioji gyvena kaimeliuose su žmonėmis ir iš pradžių yra jų mėgiama. Il-

Italo Calvino (1923-1985)

gainiui ji jiems tampa įkyri, nuobodžiai moko juos gero, seka žmones, ar jie nedaro ką nors blogo, ypač nusidėjėlius, ir žmonės pradeda jo vengti. Laukuose ir jis pamilsta Pamela. Geroji ir Blogioji vikonto pusės darbar jai peršasi. Būdamas moteris, ji pasižada abiem, nes nori tapti vikontiene.

Iš pavydo Blogioji pusė tada pradeda būti švelnesnė, nors dar vis iškrečia pikty pokštų. Kai nuodinga raudona varlė, įkandama, sūnėnas iš auklės, gyvenančios su raupsuotaisiais, paprašo ir atneša jam vaistažolių. Blogasis sako, kad nereikia, liepia išklikti į dreve – ten širšių lizdas; berniukui sugelia ranka. Blogasis juokiasi patenkintas, sakdamas, kad varlė įkandusi jam į tą koją, kurios jis neturi, prarastą kare. Iškrečia ir kitokių pokštų.

Pamela ruošiasi vestuvėms. Pasiūva baltą drabužį sau, savo ožkelei ir žasai. Į bažnyčią atvyksta Geroji vikonto pusė ir jie sutuokiami. Blogioji atvyksta pasivėlavusi ir teisinasi, kad jodama suklupo, nepasisekė su arkliu persokti griovi, ir jin įkritusi. Todėl išsaulia dvikovon Gerąją.

Stalius Petrauknolis abiem išdrožia po medinę koją, specialiai įbestas giliai į žemę, kad jie neparkristų ir ant jų galėtų tik sukaliotis. Ir tada prasideda žiauri dvikova. Kardais jie susikapoja tas kūno vietas, kur yra perskelti pusiau, ir labai kraujuoja. Daktaras Trelawny juos sudeda žaizda prie žaizdos ir aprišdamas sūlipdo į vieną.

Pamelai patinka toks išgijęs pilnas, nei geras, nei blogas vikontas, kuris juokiasi viena lūpų puse, o vėliau visa burna. Atplaukia keliautojo Cook laivas prie kranto ir išveža daktarą Trelawny baigti kortų partijos laive, kurios nebuvo baigę, kai išlipo į krantą. O pasakotojas – vikonto sūnėnas – miške pasakoją sau pasakas, bet, būdamas jau suaugęs, šiek tiek gėdinasi tokio užsiėmimo.

* * *

Laiminga pabaiga. O alegorija čia apie dvilypę žmogaus prigimtį, kurios nei viena dalis, atskirai paėmus, nėra gera gyvenime. Atskirai ir viena, ir kita pusė netobulos žmogui ir gyve-

nimui. Blogioji – pavojinga sau ir kitiems, o vien geroji gera tik iki tam tikro taško. Jos puritoniškus nuobodus, perdėtas šventumas istorijos eigoje, žinome, kad išsivysta į kitus persekiojančius sektas, kryžiuočius, inkviziciją ir įvairius griežtus modernių laikų diktatorius.

„Neperskeltas“ ar sukljuotas žmogus todėl yra komplikuo-tas. Nei geras, nei blogas. Dažnai šypsosi viena veido puse, kažką blogo galvodamas. Autorius Italo Calvino čia, šioje alegorijoje, ji klinišškai perskėlė, parodydamas, kaip abi žmogaus pusės, veidamos atskirai, gali toli nueiti, ir nuo abiejų traukėsi išsiganę kaimiečiai. Koks žmogus gali būti niekšingas, parodo blogioji vikonto pusė.

Aišku, reikia ir drąsos tokiai alegorijai parašyti. Nereikia paisyti smulkmenų, neįtikimų vietų fabuloje. Pavyzdžiui, ar vikontas kare buvo perskeltas į dvi lygias dalis? Net jo širdis? O gal širdis liko gerojo pusėj? Tai kaip galėjo egzistuoti be širdies blogioji pusė? Ir taip toliau. Pasakose ar legendose to nepaisoma, moksliskai nekuriama. Ir

Thomas Stearns Eliot

MAGŲ KELIONĖ

„Šalta kelionė buvo ta,
Sezonas pats blogiausias
Kelionei mūsų tokiai ilgai:
Keliai duobėti, vėjai aštrūs,
Tikra žiemos gėla“.
Kupriai žaizdoti ir paraišę, nepaklusnūs,
I sniegą tūpstantį jie gulė.
Ne kartą mes gailėjomės
Palikę vasaros palocius, terasas,
Mergaites šilkuose, šerbetą nešančias.
Ir urzgė kuprininkai, keikės,
Pabėgdami ir geisdami degtinės, moterų,
Ir naktį gesdavo laužai, pastogės trūko,
Atšiaurūs buvo miestai, priešiški miesteliai,
Nešvarūs kaimai, plėšę aukštą kainas:
Sunkus mums buvo metas.
Galop mes nutarėm keliaut per nakt,
Kiek snustelėję,
Su muzika mūsų ausyse, bylojančia,
Kad visa tai kvailystė.

Ir auštant pasiekėm švelnesnį slėnį,
Padrėkusį, be sniego, kvepiantį žolę,
Su tekančia srove ir tamsą baidančiu vandens malūnu,

Trim medžiais po žemu dangum
Ir baltu arkliu, pievoj beškuojančiu.
Tad smulkę pasiekėm su vynlapiais virš atbrailos,
Prie durų atdarų ten šešios rankos lošė sidabru
Ir kojos spardė vynmaišius tuščius.
Ten informacijos negavę, vėl keliavom,
Atvykdami jau vakarop ir ne per greit
Suradę vietą, kuri mus (sakysit jūs) patenkino.

Seniai, seniai tai buvo, kaip menu,
Ir aš keliaučiau vėl, tiktai
Užrašyk

Tik tai: ar vedė kelias tas
Gimiman ar Mirtin? Gimimas buvo ten tikrai,
Be abejo, mes patys matėm, aš mačiau gimimą,
mirti.

Skirtingi buvo jie, bet šis Gimimas
Sunki, karti, agonija mums, lyg Mirtis, mūs
mirtis.

Mes grįžome atgal, į šias karalystes,
Bet senoje dispensoj nėr ramumo čia,
Tarp svetimų žmonių ir jų dievų.
Aš džiaugčiaus dar kita mirtim.

Vertė ALFONSAS TYRUOLIS.

suaugęs vikonto sūnėnas jau gėdinasi tokios „literatūros“, pasakodamas tik sau. Bet nėra ko gėdytis.

* * *

Rašytojas Italo Calvino gimė Ligurijoje, San Remo, 1923 metais. Pasirodė pirmą kartą literatūrinėje scenoje, padedamas rašytojo Pavese, su *Varlių gūžtos keliuku* (turbūt 1946 metais). Pirmą daug: *Mūsų seneliai* (1960), *Pasakojimai* (1958), *Mareovaldo arba metų laikai mieste* (1963), *Komikmikos* (1965), *I su nuliu* (1967), *Italų pasakos* (1956), *Ne-*

matomi miestai (1972), *Susikertančių likimų pili* (1973), *Jei viena žiemos naktį keliautojas* (1979). Kada nors žadu perskaityti nusipirktą jo *Neegzistuojantį riterį* (1959). Italo Calvino mirė 1985 metais, besiruošdamas kelionei į JAV, kur Harvardo universitete buvo pakviestas skaityti Charles Eliot Norton Lectures 1985-1986 metų ciklą. Paskaitų tekstai buvo išleisti pomirtiniame leidinyje *Six Memos for the Next Millenium* (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1988).

„Švelnus žvilgsnis iš anapus“, 1988

Iš septynioliktosios Lietuvos fotografijos parodos, vykusios Čiurlonio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje, nuo 1988 m. spalio mėn. 21 iki 30 d.

Nuotrauka Sauliaus Paukščio (Vilnius)

Pranas Domšaitis (1880-1965)

Pagarbinimas
Aliejus, 28" x 22", 1951

Šis eilėraštis verstas iš T. S. Elioto kalėdinio ciklo „Arielio eilės“, parašyto 1927-1929 metais. Tuo metu, išsivadavęs iš „Nevaisingoje žemėje“ (1922) išreikštos dvasinės desperacijos ir nihilistinio nusiteikimo, šis vienas žymiausių 20 amžiaus anglų-amerikiečių poetų (praėjusiais metais suėjo šimtmetis nuo jo gimimo – rugsėjo 26 dieną) apsiprendė už krikščionybę, savo konversiją, kaip dvasios ramybės, išreiškęs „Pelenų dienoje“ (1930).

„Magų kelionė“ – magai čia reiškia išminčius ar karalius – tai konvertito kelias į ieškomą sielos ramybę. Tas kelias yra ir kiekvieno tikinčiojo, kaip piligrimo į palaimintąją viziją. Eilėraštis pradedamas vyskupo Lancelot Andrewes pamokslo žodžiais (kabutėse) per Kalėdas 1621 metais, pasakytais Anglijos karaliui Jokūbui I (plg. Mato 2, 1-2). Eilėraštyje nemaža simbolikos ir viduramžinės, dantiškosios mistikos. Pavyzdžiui, „Trys medžiai“ simbolizuoja kryžius Kalvarijos kalne, „Baltas arklys“ yra užuomina iš Apokalipsės knygos, Lošimas sidabru mena Judo sidabrinius. Kristaus gimimas, susijęs su Jo mirtim, buvo kitas „sunkus kelias“ konvertitui, dėl to jis norėtų mirti antrą kartą naujam ir tikram Gimimui, kad įveiktų gyvenimą „tarp svetimų žmonių ir jų dievų“ (mūsų amžiaus beidėjiskumą ir materializmą). Kristaus gimimas davė prasmę laikui, ateities amžiams. Pagrindinis T. S. Elioto kūrybos bruožas – suteikti prasmę laikui (istorijai), ypač mūsų laikais, kada kai kurios ideologijos ištisus istorijos tarp-nius dėl jų „nepatogumo“ ignoruoja, „nurašo“.

A. T.

Naujos knygos

• Dr. Saulius Sužiedėlis. *THE SWORD AND THE CROSS. A History of the Church in Lithuania*. Preface by Bishop Paul A. Baltakis, OFM. Huntington, IN: Our Sunday Visitor Publications, 1988. 264 psl. Knygos kaina – 9.95 dol. Knyga galima užsisakyti iš Our Sunday Visitor, 200 Noll Plaza, Huntington, IN 46750, pridant 2 dol. persiuntimui. Telefonas 1-800-348-2440.

- Štai knyga, kurią būtų buvę pravartu seniai turėti. Ji tačiau pasirodė pačiu laiku, nes Lietuva pastaraisiais mėnesiais yra buvusi pirmuosiuose spaudos priepaudoje. Mažos knygos rėmuose puikia anglų kalba istorikas Saulius Sužiedėlis istengia duoti amerikiečiui skaitytojui gana pilną Lietuvos istoriją. Ji padės skaitytojui orientuotis, kas dedasi šiomis dienomis Lietuvoje. Knygoje atspindi lietuvių papročiai, visuomeniniai ryšiai, politiniai vadų projektai, ne vien tik Katalikų Bažnyčios istorija.

Knyga suskirstyta į dešimtį skyrių: Rytinis Pabaltijis prieš krikščionybę, 2. Pirmieji susitikimai su krikščionybę, 3. Lietuvos pasisukimas į Vakarus, 4. Lietuva ir Katalikų Bažnyčia prieš Reformaciją, 5. Bažnyčia nuo Reformacijos iki Apšvietos amžiaus, 6. Lietuvos Bažnyčia caro valdžios metu, 7. Katalikai Lietuvos Respublikoje, 8. Katalikų Bažnyčia apgultime (1940-1942), 9. Tikėjimas ir žmogaus teisės: Bažnyčia po 1972, 10. Katalikų Bažnyčia ir lietuvių emigrantai.

Knygos vidury yra įdėta net keturiasdešimt puslapių iliustracijų – žemėlapių, žmo-

nių veidai, pastatai, praėjusios vasaros įvykiai Lietuvoje, nuotraukos iš Amerikos lietuvių gyvenimo. Knygos gale yra pateikiami pasiūlymai tolimiesiems skaitymui. Veikalas neturi indekso, bet jį gal bent iš dalies atstoja gerai detalizuotas turinys.

Knygos autorius akcentuoja Lietuvos istorijos posūkių: atsiskimimą į Vakarus, priimančią katalikybę, idėines reorientacijas Reformacijos laikotarpiu, tautinį atgimimą, daugiapusį klestėjimą nepriklausomybės metais, okupacijos metų priepaudoje ir vilties ženklus. Knyga turėjo būti atiduota spaudai dar prieš Sąjūdžio suklestėjimą, tad dabartinių įvykių kronika turės laukti antrosios laidos. Autorius turi lengvą stilių ir skaitytoją laiko sau lygiu – nekalba iš aukšto. Jis nebijo įvykių ir srovių komentuoti, tačiau palieka skaitytojų progą pačiam daryti išvadas. Pavyzdžiui, komentuojamas Reformacijos laikotarpis Lietuvoje, jis pažymi, kad čia kontroversija vyko raštuose ir gatvėse, bet ne karo lauke, kaip daugelyje kitų Europos šalių.

Knygos pasirodymas *Our Sunday Visitor* knygų serijoje garantuoja, kad ją matys gausybė amžiaus, 6. Lietuvos Bažnyčia caro valdžios metu, 7. Katalikai Lietuvos Respublikoje, 8. Katalikų Bažnyčia apgultime (1940-1942), 9. Tikėjimas ir žmogaus teisės: Bažnyčia po 1972, 10. Katalikų Bažnyčia ir lietuvių emigrantai.

